

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE

CO JE ČLOVĚK? (ŽL 8,5)

PRŮVODCE BIBLICKOU ANTROPOLOGIÍ

CO JE ČLOVĚK?

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE
CO JE ČLOVĚK? (ŽL 8,5)
PRŮVODCE BIBLICKOU ANTROPOLOGIÍ

KARMEĹITÁNSKÉ NAKĹADATEĹSTVÍ

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Katolická církev. Papežská biblická komise

[Che cosa è l'uomo?. Česky]

Co je člověk? (Žl 8,5) : průvodce biblickou antropologií / Papežská biblická komise ; z italského originálu ... Che cosa è l'uomo? (Sal 8,5) ... přeložili Jaroslav Brož a Josef Hřebík. – V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2022. – 469 stran. – (Dokumenty)

Vydalo Karmelitánské nakladatelství ve společnosti KatMedia, s. r. o. – Obsahuje rejstřík

ISBN 978-80-7566-252-1 (vázáno)

* 27-181.5 * 2-18 * 27-184 * 316.3/.6 * 272-1/-9 * 27-18-277 * 27-277.2 * 2-474-256-277 * 2-231 * 27 * (094) * (0.072)

– Katolická církev. Papežská biblická komise

– Bible

– stvoření člověka – křesťanské pojetí

– člověk – křesťanské pojetí

– Bůh a člověk – křesťanské pojetí

– člověk a společnost – křesťanské pojetí

– učení katolické církve

– biblická antropologie

– biblická hermeneutika

– biblická exegeze

– biblická interpretace

– biblické citáty

– dokumenty

– komentáře

2-23/-27 – Bible. Bibliстика [5]

Publikace vznikla za podpory projektu Katolické teologické fakulty, Progres Q01 „Teologie jako způsob interpretace historie, tradice a současné společnosti“

© Libreria Editrice Vaticana, 2019

Czech edition © KatMedia, s. r. o., Praha, 2022

Translation © Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, 2021

ISBN 978-80-7566-252-1

ŽALM 8

Hospodine, náš Pane,
jak podivuhodné je tvé jméno po celé zemi,
svou velebností převýšils nebesa!
Z úst dětí a nemluvnat
sis připravil slávu navzdory svým odpůrcům,
abys umlčel pomstychtivého nepřítel.
Když se zahledím na tvá nebesa, dílo tvých prstů,
na měsíc, na hvězdy, které jsi stvořil:
Co je člověk, že na něho myslíš,
co je smrtelník, že se o něho staráš?
Učinils ho jen o málo menším, než jsou andělé,
ověncils ho ctí a slávou,
dals mu vládnout nad dílem svých rukou,
položils mu k nohám všechno:
ovce i veškerý dobytek,
k tomu i polní zvířata,
ptáky na nebi a ryby v moři,
vše, co se hemží na stezkách moří.
Hospodine, náš Pane,
jak podivuhodné je tvé jméno po celé zemi!

OBSAH

Seznam biblických zkratek / 15

Předmluva / 17

Úvod / 21

Co je člověk? / 22

Itinerář biblické antropologie / 25

 Některé hermeneutické principy / 25

 Poslušnost vůči Božímu slovu / 25

 Celek Písma / 28

 Člověk ve vztahu / 32

 Člověk v dějinách / 33

 Pro orientaci v četbě dokumentu / 34

 Duch dokumentu / 35

První kapitola

Lidská bytost stvořená Bohem / 37

Gn 2,4–7 / 39

1. Lidská bytost učiněná ze země / 44

 Zkušenost lidské pomíjivosti / 45

 Izraelský lid na poušti / 51

 Modlitba smrtelného člověka / 53

 Bůh dává poznat cestu života / 56

 Proti hloupé lidské pýše / 56

 Příslib života / 58

- Pomoc Ježíše z Nazareta tváří v tvář lidské slabosti / 60
Pavlova chvála slabosti a naděje na vzkříšení / 65
 Chlubit se slabostí / 66
 Naděje na vzkříšení těla / 68
2. „Božský“ dech v člověku / 69
 Člověk jako obraz živého Boha (Gn 1,26–27) / 70
 Člověk – pastýř živých tvorů / 72
 Člověk povoláný plodit život / 74
 Člověk jako Boží syn / 75
 Člověk odpovědný za život / 76
 Člověk může/musí být v uskutečňování spravedlnosti
 »jako Bůh« / 79
 Moudrost jako prostřednice života a svrchovanosti / 80
 Člověk Boží / 83
 Kráľ podle Božího srdce / 83
 Proroci – Boží lidé / 84
 Modlitba – meditace o člověku „korunovaném
 slávou a ctí“ / 86
 Ježíš z Nazareta, pravý člověk, obraz Boha / 88
 Křesťan – Boží obraz / 93
 Závěr / 94

Druhá kapitola

Člověk v zahradě / 96

Gn 2,8–20 / 97

1. Pokrm pro člověka / 103

Pokrm jako Boží dar / 106

Zvolit si správný pokrm / 112

Touha po životě: od pokrmu pozemského k duchovní stravě /
115

Vděčná chvála / 115

Prosba za duchovní pokrm / 116

- Proroci vyzývají k sdílení a ohlašují eschatologickou hostinu / 117
- Prorocké vyprávění / 118
- Prorocká slova / 120
- Chléb darovaný Kristem / 123
 - Každodenní chléb / 123
 - Pokrm v náboženských obřadech / 125
 - Duchovní pokrm / 128
- Pokrm života v křesťanských komunitách / 129
 - V nouzi / 129
 - Společné jídlo / 130
- 2. Člověku svěřený úkol pracovat / 133
 - Práce a její zákony / 140
 - Problémy spojené s prací / 140
 - Normy pro práci / 143
 - (1) Příkázání o sobotě / 144
 - (2) Zákony ochraňující zaměstnance / 148
 - (3) Normy o veřejně prospěšných povinnostech / 149
 - (4) »Služba« Bohu / 150
 - Práce a modlitba / 150
 - Nutnost a meze lidské práce / 152
 - Lidská práce a Boží »dílo« / 158
 - Působení lidí / 158
 - Působení Boží / 162
 - Práce, služba, úřad / 165
 - Pavlova apoštolská práce / 167
- 3. Živočichové jako pomoc člověku / 169
 - Pomoc pro život / 171
 - Pomoc na cestě k moudrosti / 174
 - Živočichové učí / 175
 - Tajemství života ve svědectví živočišného světa / 176

Živočichové jako znamení Božího jednání / 178
Pomoc ve starozákonním kultu / 180
Závěr / 183

Třetí kapitola

Lidská rodina / 185

Gn 2,21–25 / 188

1. Láska mezi mužem a ženou / 196

Zpěv lásky / 196

Krása / 197

Vzájemné hledání a touha po společenství / 199

Jedinečný vztah / 200

Křehká láska, nad kterou je třeba bdít / 201

Slavení svátku / 202

Zpěv lásky se stává modlitbou / 203

Úsudek mudrců a jejich napomenutí / 205

Manželské spojení v lidských dějinách: problémy,
normy a jejich přestupování / 211

A) Problematické otázky / 213

Polygamie / 214

»Smišená« manželství / 216

Rozvod / 218

B) Případy přestupující Boží zákon / 227

Incest / 227

Cizoložství / 229

Prostituce / 231

Homosexualita / 233

Snubní spojení v prorocké perspektivě / 245

Ježíšův příklad a učení / 248

Ježíš a ženy / 249

Celibát pro Boží království / 251

Pavlovo učení / 253

- O manželství / 253
- O celibátu / 259
- 2. Láska mezi rodiči a dětmi / 262
 - Povinnosti rodičů a dětí podle Zákona / 270
 - Předpisy o rodičích / 272
 - Předpisy pro děti / 274
 - Učení izraelských mudrců / 278
 - Hlas proroků / 283
 - Ježíšův příklad a jeho učení / 287
 - Pastorační pokyny v apoštolské tradici / 290
- 3. Sourozenská láska / 299
 - Dějiny národů / 306
 - Imperialismus a Boží království / 307
 - Izrael – lid bratří / 310
 - Solidární lid / 312
 - Lid ve válce / 316
 - Konflikty mezi občany / 317
 - Konflikty mezi národy / 320
 - Učení mudrců / 325
 - Bratrství a nepřátelství v modlitbě žalmů / 328
 - Poselství proroků / 333
 - Ježíš a jeho »bratři« / 334
 - Bratrské společenství křesťanů / 338
 - Závěr / 343

Čtvrtá kapitola

Člověk v dějinách / 345

1. Člověk pod Zákonem / 349

Gn 2,16–17 / 351

Boží přikázání na začátku dějin izraelského lidu / 356

Smlouva a Zákon / 356

Vyprávění a Zákon / 357

- Dar Zákona / 358
- Zákon v mudroslovných tradicích / 366
- Hospodinova přikázání jako předmět modlitby / 369
- Proroci, ohlašovatelé a interpreti Tóry / 374
- Ježíš a Boží přikázání / 378
- Pavel a Zákon / 381
- 2. Poslušnost a přestoupení / 386
- Gn 3,1–7 / 387
- Přestoupení a poslušnost v lidských dějinách / 395
 - Bujení zla / 396
 - Přítomnost „spravedlivého“ / 397
 - V dějinách Izraele / 399
- Přínos mudroslovných tradic / 400
 - Pokoušení a/nebo zkouška / 401
 - Nespravedliví / 403
 - Nikdo není před Bohem spravedlivý / 404
- Přísný pohled proroků / 406
 - Úplná nevěra / 408
 - Týká se to všech / 409
- Přijetí Božího vyslance v modlitbě / 410
- Ježíš – Spravedlivý, který zachraňuje / 411
 - Nutnost obrácení / 412
 - Překonání pokoušení / 412
 - Vítězství nad satanem / 414
- Ospravedlnění působené Kristem / 415
 - Všichni jsou hříšníci / 416
 - Kristus ospravedlňuje / 417
- 3. Boží účast v dějinách hříšníků / 418
- Gn 3,8–24 / 419
- Svědectví Zákona a Proroků / 429
 - Cyklický průběh / 439
 - Pokrok dějin a jejich naplnění / 441

Jak vidí dějiny izraelští mudrci / 445

Cesta spásy v modlitbě / 447

Příchod milosrdenství v Ježíšově osobě / 449

 Kristus zjevuje Otcovo milosrdenství / 450

Univerzální spása / 453

Závěr / 456

Závěr / 458

Tematický rejstřík / 465

SEZNAM BIBLICKÝCH ZKRATEK

Starý zákon

Pentateuch

- Gn – Genesis
(1. kniha Mojžíšova)
Ex – Exodus
(2. kniha Mojžíšova)
Lv – Levitikus
(3. kniha Mojžíšova)
Nm – Numeri
(4. kniha Mojžíšova)
Dt – Deuteronomium
(5. kniha Mojžíšova)

Knihy historické

- Joz – Jozue
Sd – Soudců
Rt – Rut
1 Sam – 1. kniha Samuelova
2 Sam – 2. kniha Samuelova
1 Král – 1. kniha Královská
2 Král – 2. kniha Královská
1 Kron – 1. kniha Kronik
2 Kron – 2. kniha Kronik
Ezd – Ezdráš
Neh – Nehemiáš
Tob – Tobíáš
Jdt – Judit
Est – Ester
1 Mak – 1. kniha Makabejská
2 Mak – 2. kniha Makabejská

Knihy básnické a poučné

- Job – Job
Žl – Žalmy
Pís – Píseň písní
Př – Přísloví
Kaz – Kazatel
Pís – Píseň písní
Mdr – Kniha moudrosti
Sir – Sirachovec

Knihy prorocké

- Iz – Izaiáš
Jer – Jeremiáš
Pláč – Nářky
Bar – Baruch
Ez – Ezechiel
Dan – Daniel
Oz – Ozeáš
Jl – Joel
Am – Amos
Abd – Abdiáš
Jon – Jonáš
Mich – Micheáš
Nah – Nahum
Hab – Habakuk
Sof – Sofoniáš
Ag – Ageus
Zach – Zachariáš
Mal – Malachiáš

Nový zákon

Evangelia

Mt – Evangelium
podle sv. Matouše

Mk – Evangelium
podle sv. Marka

Lk – Evangelium
podle sv. Lukáše

Jan – Evangelium
podle sv. Jana

Sk – Skutky apoštolů

Listy svatého Pavla

Řím – Římanům

1 Kor – První Korintánům

2 Kor – Druhý Korintánům

Gal – Galaťanům

Ef – Efesanům

Flp – Filipánům

Kol – Kolosanům

1 Sol – První Soluňanům

2 Sol – Druhý Soluňanům

1 Tim – První Timoteovi

2 Tim – Druhý Timoteovi

Tit – Titovi

Flm – Filemonovi

Žid – List Židům

Katolické listy

Jak – List sv. Jakuba

1 Petr – První list sv. Petra

2 Petr – Druhý list sv. Petra

1 Jan – První list sv. Jana

2 Jan – Druhý list sv. Jana

Zj – Zjevení apoštola Jana
(Apokalypsa)

PŘEDMLUVA

„Není nic opravdu lidského, co by nenašlo odezvu v srdci Kristových učedníků.“ Tak se vyjadřuje pastorální konstituce *Gaudium et spes* (§ 1), když vyslovuje hermeneutický princip svých prohlášení, v uctivé pozornosti vůči lidským dějinám, ve světle tajemství Božího království. Toto úsilí má základní význam pro poslání církve v současném světě, ve kterém se objevily nové potřeby, nové problémy, nové výzvy. Již na konci Druhého vatikánského koncilu, v roce 1965, se konstatovalo, jak v dnešní společnosti probíhají hluboké proměny, především v oblasti vědecké a technologické, ale také v oblasti mezilidských vztahů, proměny vedoucí ke „skutečné společenské a kulturní transformaci, která se obráží také v životě náboženském“ (*Gaudium et spes*, § 4). Na jedné straně totiž vznikly nevyváženosti a rozpory mezi normativním jednáním a myšlením, mezi praktickou účinností a mravním svědomím, mezi narůstající specializací a univerzální vizí skutečnosti; a kromě nečekaných střetů mezi generacemi vyvstal také odlišný vztah mezi mužem a ženou, s náhledem na sexualitu kontrastujícím s tradicemi, které byly považovány za náležité a ustálené. Na druhé straně vzešla a utvrdila se stále více zdůrazňovaná aspirace mířící k existenci, která je plně v souladu

s lidskou přirozeností, v uznání rovné důstojnosti každé osoby, bez rozlišování rasy, pohlaví či ideologické volby; nadpřirozená dimenze je často zatemněna ve prospěch čistě pozemských nadějí a volby náboženské povahy se už nejeví jako důležité pro pravdu člověka. Vzhledem k tomuto souboru faktorů – říká opět *Gaudium et spes* (§ 10) – „tváří v tvář dnešnímu vývoji světa neustále roste počet lidí, kteří si kladou a s novou naléhavostí pociťují nejzákladnější otázku: „Co je člověk?““

V posledních desetiletích se výše uvedená proměna dále zrychlila, s otázkami a způsoby chování antropologické povahy, které vyžadují, aby byly podrobeny vážnému rozlišování. Přáním církve – věrné příkazu svého Pána – je postavit se do služby lidem a předložit ty prvky pravdy, které podporují autentický pokrok, podle Božího plánu. A právě vzhledem k Božímu zjevení, dosvědčenému v Písmě svatém, církev plní své poslání, když jako odpověď na otázky a hledání lidí přináší světlo, které pochází z Bohem inspirovaného slova a které je schopno v srdci všech dát zazářit hodnotě a povolání člověka, stvořeného „k obrazu Božímu“ (*Gaudium et spes*, § 12).

Do této linie zapadá iniciativa papeže Františka, který pověřil Papežskou biblickou komisí úkolem připravit dokument o *biblické antropologii* jako spolehlivou základnu pro rozvoj filosofických a teologických disciplín, v obnoveném vědomí, že Písmo svaté tvoří „nejvyšší pravidlo víry“ (*Dei verbum*, § 21) a „duši posvátné teologie“ (*Dei verbum*, § 24).

Dokument, který předkládáme, představuje novinku jak z hlediska obsahu, tak i způsobu výkladu. Dosud

totiž nebylo vyhotoveno pojednání, které by organickým způsobem vyložilo všechny hlavní prvky sbíhající se k definování toho, co je člověk, ve Starém i v Novém zákoně. Témata, která byla rozvíjena většinou samostatně, jsou tady zharmonizována do souvislého celku. Ten je založen na originálním výkladovém postupu, který si vzal jako výchozí text ustavující vyprávění Gn 2–3 (doplněné ostatními vyprávěními o počátcích), protože tyto stránky Písma jsou považovány za základní pro novozákonní literaturu a pro věroučnou tradici církve. V těchto úvodních kapitolách svatopisec nastiňuje vzorovým způsobem, byť většinou zhuštěně, rysy tvořící lidskou osobu, přičemž ji zasazuje, od samého počátku, do dynamického procesu, v němž stvořený člověk přijímá rozhodující roli pro svou budoucnost. Celek je nahlížen ve vztahu k aktivní a láskyplné přítomnosti Boží, bez níž nelze pochopit ani lidskou přirozenost, ani smysl lidských dějin.

Jak je naznačeno v Úvodu dokumentu, každý z příznačných prvků uvedených v základním vyprávění je pak rozvinut s odkazy na celou biblickou literaturu; různé tradice Starého zákona (v Tóře, v mudroslovných spisech a v prorockých sbírkách) a Nového zákona (v evangeliích a v apoštolských listech) se sbíhají, každá osobitým způsobem, takže dohromady tvoří celek postavy člověka, která představuje tajemství určené ke zkoumání a jeden z divů božského díla, vzbuzující ustavičnou chválu vzdávanou Stvořiteli (Žl 8).

Záměrem předkládaného dokumentu je tedy dát pocítit krásu a také komplexnost božského zjevení vzhledem

k člověku. Krása vede k ocenění Božího díla a komplexnost vybízí k pokorné a neustávající námaze bádání, prohlubování a předávání. Vyučujícím teologických fakult, ale také katechetům a studentům posvátných nauk se tu nabízí pomůcka, schopná podpořit ucelenou vizi božského plánu, který započal úkonem stvoření a uskutečňuje se v průběhu času až k naplnění v Kristu, novém člověku, který tvoří „klíč, střed a cíl celých lidských dějin“ (*Gaudium et spes*, § 10). „Tajemství člověka se totiž opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova“ (*Gaudium et spes*, § 22) a to je darováno jako bezpečný princip naděje pro všechny lidi na cestě k onomu Království spravedlnosti, lásky a pokoje, po kterém touží a které očekává každé srdce.

Kardinál Luis Ladaria, SJ,
předseda Papežské biblické komise
30. září 2019, v den liturgické památky
sv. Jeronýma

ÚVOD

1. Dějiny lidí se vyznačují jejich neustálou výzkumnou aktivitou. Jeden izraelský mudrc řekl: „Já, Kazatel, jsem byl izraelským králem v Jeruzalémě. Uložil jsem si hledat a moudře zkoumat všechno, co se děje pod nebem. Je to obtížné zaměstnání, které Bůh uložil lidem, aby ho splnili“ (Kaz 1,12–13). Touha po poznání tvoří bezpochyby jeden z charakteristických rysů lidského bytí a byla uznávána a oceňována již starověkými filosofy, protože činí samu existenci tvořivou, užitečnou a lepší. K aspektu námahy, který podtrhuje Kazatel, je tedy potřeba připojit také světlou stránku objevování pravdy a dobra (Mdr 7,25–30). Starověké pořekadlo naznačuje pro krále, jako vzor moudrého člověka, úkol jistě namáhavý, ale současně i slavný: „Sláva Boží je v tom, že věci skrývá, sláva králů je v tom, že je zkoumá“ (Př 25,2). Sirachovec zase chválí pilnou činnost znalce Zákona, který „vyhledává moudrost všech předků a zabývá se proroctvími [...], bádá v skrytém smyslu průpovědí, zabývá se tajemstvími podobenství [...], cestuje krajinami cizích kmenů, neboť zkoumá dobro i zlo mezi lidmi“ (Sir 39,1–4). Moudrý člověk se totiž snaží pochopit smysl událostí, které mají někdy podobu dramatickou,